

Andrzej Wołoszyn

Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu

NIERÓWNOŚCI DOCHODOWE W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH ROLNIKÓW NA TLE INNYCH GRUP SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH W POLSCE W LATACH 2005 I 2010

*INCOME INEQUALITY AMONG FARMER HOUSEHOLDS AGAINST OTHER
SOCIO-ECONOMIC GROUPS IN POLAND IN 2005 AND 2010*

Słowa kluczowe: gospodarstwa domowe rolników, nierówności dochodowe, miary nierówności

Key words: farmer's household, household income inequality, measures of inequality

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie nierówności w rozkładzie dochodów i wydatków gospodarstw domowych rolników na tle pozostałych grup społeczno-ekonomicznych w Polsce w latach 2005 i 2010. Obliczenia zostały oparte na niepublikowanych danych surowych, dotyczących pojedynczych gospodarstw domowych, pochodzących z badań ich budżetów prowadzonych przez GUS w 2005 i 2010 roku. Do pomiaru nierówności wykorzystano współczynnik zróżnicowania decylogowego i współczynnik Giniego. Badania wykazały, że ocena poziomu nierówności zależała od przyjętej podstawy metodologicznej obliczeń, która była oparta na wydatkach i dochodach rozporządzalnych gospodarstw domowych. W pierwszym przypadku nierówności w grupie gospodarstw domowych rolników kształtowały się na poziomie nieco niższym niż przeciętny w kraju, zaś w drugim były zdecydowanie wyższe niż w pozostałych grupach społeczno-ekonomicznych.

Wstęp

Pojęcie nierówności dochodowych definiuje się jako brak równości w rozkładzie dochodów indywidualnych gospodarstw domowych [Sen 1997], przy czym w analizie wyróżnionych grup społeczno-ekonomicznych rozważa się różnice w poziomie dochodów pomiędzy poszczególnymi grupami, jak również zróżnicowanie wewnątrz tych grup. Przynależność do grupy społeczno-ekonomicznej definiowanej za pomocą głównego źródła dochodów, obok wielkości gospodarstwa, wykształcenia i miejsca zamieszkania uważa się za czynnik najbardziej różnicujący dochody gospodarstw domowych [Podolec 2008]. W porównaniu z pozostałymi grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstwa domowe rolników cechuje silne powiązanie sfery konsumpcji i produkcji [Stanisławska, Wysocki 2011]. Ich głównym źródłem utrzymania jest dochód pochodzący z użytkowania gospodarstwa rolnego, którego kierownik jest przedsiębiorcą podejmującym często ryzykowne decyzje ekonomiczne. W związku z tym dochód gospodarstwa domowego rolników podlega znacznym wahaniom, tym silniejszym im większa jego część pochodzi z gospodarstwa rolnego. W konsekwencji, krótkookresowy dochód rozporządzalny, który dla ogółu gospodarstw domowych uważa się za podstawowy miernik poziomu życia, przestaje w przypadku rolników dobrze spełniać tę funkcję [Jones 2010]. Stąd niektórzy badacze przyjmują wydatki jako bardziej reprezentatywną podstawę pomiaru dochodu długookresowego¹ i w konsekwencji poziomu życia członków gospodarstwa domowego [Kot 2002, Stanisławska, Wysocki 2011].

Transformacja ustrojowa przeprowadzona w Polsce w latach 90. XX wieku doprowadziła do znacznego wzrostu gospodarczego w skali całego kraju. Poszczególne grupy społeczno-ekonomiczne skorzystały z tego wzrostu w różnym stopniu. Największym beneficjentem okazała się

¹ Pojęcie dochodu długookresowego odwołuje się do teorii dochodu permanentnego [Friedman 1957], zgodnie z którą wybory konsumenta nie zależą od bieżącego dochodu, lecz od długookresowych oczekiwań opartych na fizycznych i ludzkich zasobach gospodarstwa domowego. Obserwowalny dochód bieżący zawiera składnik stały, według którego gospodarstwo planuje konsumpcję i przejściowy – nieprzewidywalny [Jones 2010].

grupa pracujących na własny rachunek i na stanowiskach nierobotniczych, zaś najmniejszymi – gospodarstwa domowe rolników [Bylok 2004]. W tym samym czasie zauważono także wzrost poziomu nierówności dochodowych zarówno dla ogółu polskich gospodarstw domowych, jak i rolników [Bylok 2004]. Trend ten uległ jednak pewnemu zahamowaniu po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (UE) w 2004 r. [*Gini coefficient... 2013*].

Celem badań było porównanie poziomu nierówności dochodowych grupy gospodarstw domowych rolników w latach 2005 i 2010 w porównaniu z pozostałymi grupami społeczno-ekonomicznymi ludności w Polsce. Analizę oparto na badaniach rozkładów zarówno dochodów rozporządzalnych, jak i wydatków gospodarstw domowych w poszczególnych grupach społeczno-ekonomicznych. Celem badań było także sprawdzenie czy bardziej zasadne jest badanie nierówności w oparciu o wydatki, czy o dochody rozporządzalne.

Materiały i metodyka badań

W pracy wykorzystano niepublikowane, surowe dane pochodzące z badań budżetów gospodarstw domowych Głównego Urzędu Statystycznego przeprowadzonych w 2005 oraz 2010 r. W 2005 r. uzyskano informacje z 34 767 gospodarstw, w tym z 1998 gospodarstw domowych rolników. W 2010 r. badanie obejmowało próbę 37 412 gospodarstw domowych, w tym 1909 gospodarstw domowych rolników².

Do oceny nierówności rozkładu dochodów i wydatków zastosowano dwie klasyczne miary nierówności: wskaźnik zróżnicowania decylowego oraz współczynnik Giniego. Ponadto obliczono wartości średniej, mediany oraz pierwszego i dziewiątego decyla dochodów i wydatków ekwiwalentnych³. Wskaźnik zróżnicowania decylowego (D9/D1) definiuje się jako iloraz dziewiątego do pierwszego decyla rozkładu dochodów (wydatków) i wyraża stosunek najniższych dochodów uzyskanych przez 10% najzamożniejszych gospodarstw do najwyższych uzyskanych przez 10% najuboższych. Ze względu na swoją konstrukcję wskaźnik ten nie uwzględnia zróżnicowania dochodów dla 80% gospodarstw domowych. Powszechniej używany jest współczynnik Giniego, który wyznacza się według wzoru [Panek 2011]:

$$G = \frac{1}{2\bar{y}^e n^2} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i^e - y_j^e|$$

gdzie:

n – liczba gospodarstw domowych w badanej zbiorowości,

\bar{y}^e – średnia ich dochodów (wydatków),

y_i^e, y_j^e – dochody (wydatki) i -tego oraz j -tego gospodarstwa domowego.

Wartość indeksu Giniego może być interpretowana jako stosunek średniej (absolutnej) różnicy dochodów (wydatków) pomiędzy wszystkimi parami gospodarstw do średniego dochodu w zbiorowości badanych gospodarstw. Współczynnik Giniego przyjmuje wartości od 0 dla rozkładu egalitarnego do 1 w przypadku, gdy jedno gospodarstwo posiada wszystkie dochody, a pozostałe nie dysponują żadnymi. W przeciwieństwie do wskaźnika zróżnicowania decylowego, bierze on pod uwagę całe spektrum rozkładu dochodów, a nie tylko punkty graniczne odnoszące się do najuboższych i najzamożniejszych.

Podstawą obliczania miar nierówności są zwykle dochody rozporządzalne, co jest zgodne z zaleceniami standaryzacyjnymi Eurostatu [Atta-Darkua, Barnard 2010]. Niektórzy autorzy podkreślają jednak, że wydatki dają bardziej wiarygodny obraz zamożności niż dochody, zwłaszcza w przypadku krótkiego okresu zbierania danych [Kot 2002, Desai i in. 2010]. Również w *Metodologii*

² Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzone były metodą reprezentacyjną, co daje możliwość uogólnienia uzyskanych wyników na wszystkie gospodarstwa domowe w Polsce [*Metodologia badania... 2011*].

³ Pojęcie ekwiwalentności pozwala na porównanie dochodów lub wydatków gospodarstw domowych o różnej wielkości i składzie demograficznym. Według zalecanej przez Eurostat zmodyfikowanej skali ekwiwalentności OECD pierwszej osobie dorosłej w gospodarstwie domowym przypisuje się wagę 1, kolejnym osobom dorosłym wagę 0,5, a dzieciom 0,3. Suma tych wag stanowi liczbę osób ekwiwalentnych w danym gospodarstwie domowym, a iloraz jego dochodów (wydatków) całkowitych i liczby osób ekwiwalentnych określa się mianem dochodów (wydatków) ekwiwalentnych.

Badania Budżetów Gospodarstw Domowych [2011] stwierdza się, że: „Ze względu na dużą sezonowość dochodów z działalności rolniczej poziom tej kategorii ekonomicznej nie odzwierciedla rzeczywistego poziomu zamożności rozpatrywanych gospodarstw. Wiąże się to z przyjętą metodą notowania przychodów i rozchodów gospodarstwa domowego jedynie w miesiącu badania. Okres ten jest zbyt krótki dla badań dochodów charakteryzujących się dużą sezonowością. Obliczony na podstawie danych z miesiąca badania dochód z działalności rolniczej w danym gospodarstwie nie może stanowić podstawy do sporządzania rozkładów”. Jeśli zatem dane gospodarstwo badane jest tylko w jednym miesiącu, w roku można trafić na miesiąc sprzedaży produkcji rolnej z całego roku i błędnie zakwalifikować je jako bardzo zamożne. I na odwrót, jeśli w miesiącu badania gospodarstwo spłaca swoje zobowiązania, jego dochód rozporządzalny może nawet stać się ujemny. W konsekwencji przyjętej metody badań opartej na dochodach mogą zostać wyprowadzone błędne wnioski dotyczące stopnia nierówności dochodowych. Gospodarstwa, które w rzeczywistości charakteryzuje przeciętny poziom dochodów długookresowych będą albo postrzegane jako bardzo zamożne, albo bardzo ubogie, w zależności od tego, w którym miesiącu cyklu produkcyjnego były badane przez GUS⁴. Tak obliczone wartości współczynnika Giniego ulegną sztucznemu zawyżeniu, tym większemu, im większa część przychodów gospodarstw podlega sezonowości. Gospodarstwa domowe rolników stanowią jednak na tyle mały odsetek badanych gospodarstw domowych, że GUS zgodnie z zaleceniami Eurostatu publikuje wartości współczynnika Giniego w oparciu o dochody rozporządzalne [Atta-Darkua, Barnard 2010].

Wyniki badań

Analizie poddano zarówno nierówności w rozkładzie dochodów, jak i wydatków ze szczególnym uwzględnieniem tych ostatnich. Więcej uwagi poświęcono analizie rozkładu wydatków, gdyż wskazania literaturowe sugerują, że z uwagi na znaczną zmienność bieżących dochodów gospodarstw domowych rolników wydatki stanowią bliższe przybliżenie dochodów długookresowych i w konsekwencji lepsze odzwierciedlenie poziomu życia ich członków [Kot 2002, Jones 2010].

Ocena nierówności dochodowych oparta na wydatkach

W 2010 r. w porównaniu z 2005 r. nastąpił realny wzrost wydatków we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych. W gospodarstwach domowych rolników wyniósł on 25% – więcej niż w zamożniejszych grupach, a mniej niż w uboższych (z wyjątkiem rencistów). Znacznie zmniejszeniu uległ dystans do emerytów, których wydatki wzrosły realnie jedynie o 16%. Średni poziom wydatków w gospodarstwach domowych rolników w 2005 i 2010 r. był niższy niż dla ogółu polskich gospodarstw domowych, osiągając 1048 i 1305 zł, co stanowiło odpowiednio 87 i 86% ich wartości (tab. 1). W obu badanych latach wyższe wartości wydatków odnotowała grupa pracowników na stanowiskach nierobotniczych, pracujących na własny rachunek i emerytów, zaś niższe – pracowników na stanowiskach robotniczych, rencistów i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. Potwierdza to opinie o umiarkowanej poprawie sytuacji gospodarstw domowych rolników po przystąpieniu Polski do UE [Zegar 2008].

Pierwszy i dziewiąty decyl rozkładu wydatków gospodarstw domowych rolników stanowił w 2005 r. odpowiednio 96 i 86% pierwszego i dziewiątego decyla dla ogółu polskich gospodarstw domowych, zaś w 2010 r. odpowiednio 92 i 84%. W badanych latach nastąpiło więc względne zubożenie 10% najuboższych i 10% najzamożniejszych gospodarstw domowych rolników w stosunku do ogółu polskich gospodarstw domowych. Realny wzrost pierwszego i dziewiątego decyla wyniósł odpowiednio 22 i 24%, podczas gdy dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce 28 i 27%. Słabszy niż w innych grupach społeczno-ekonomicznych wzrost pierwszego decyla mógł być spowodowany niską wydajnością pracy w najuboższych gospodarstwach rolnych i ich

⁴ Także Jones [2010] zauważa, że “większe zróżnicowanie dochodu krótkookresowego (gospodarstw domowych rolników) jest związane z większym stopniem sezonowości i dochody bliżej dolnego i górnego krańca rozkładu rzadziej będą reprezentatywne dla dochodu długookresowego niż w przypadku ogółu gospodarstw domowych w USA”.

Tabela 1. Wydatki przypadające na osobę ekwiwalentną oraz współczynniki nierówności ich rozkładu w Polsce w latach 2005 i 2010 (ceny z 2010 r.)
 Table 1. Household expenditures per equivalent person (in PLN of 2010) and their inequality measures in 2005 and 2010

Gospodarstwa domowe/ Household type	2005				2010				Gimi	
	Średnia/ Mean [PLN]	Mediana/ Median [PLN]	D1 [PLN]	D9/ D1 [PLN]	Średnia/ Mean [PLN]	Mediana/ Median [PLN]	D1 [PLN]	D9/ D1 [PLN]		
Rolników/ <i>Farmers</i>	1048	871	497	1761	1305	1108	606	2176	3,59	0,294
Pracowników na stan. robotn./ <i>Employees workers</i>	966	854	485	1562	1226	1078	611	1964	3,21	0,265
Pracowników na stan. nierobotn./ <i>Employees non-workers</i>	1661	1375	743	2789	2007	1685	896	3361	3,75	0,305
Pracujących na własny rachunek/ <i>Self-employed</i>	1603	1280	625	2817	1949	1582	812	3295	4,06	0,337
Emerytów/ <i>Retirees</i>	1228	1071	592	2019	1424	1223	676	2336	3,46	0,284
Rencistów/ <i>Pensioners</i>	929	822	455	1504	1111	957	537	1837	3,42	0,274
Utrzymujących się z niezarobk. źródeł/ <i>Living on unearned sources</i>	839	711	381	1417	1089	855	436	1934	4,44	0,354
Ogółem/ <i>Total</i>	1200	987	517	2056	1517	1252	662	2603	3,93	0,317

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych surowych danych indywidualnych budżetów gospodarstw domowych GUS za lata 2005, 2010
 Source: own study based on micro data from household budget survey conducted by GUS in 2005 and 2010

postępującą dekapitalizacją, jak również gorszym dostępem do pomocy społecznej na obszarach wiejskich [Rakowska, Wojewódzka-Wiewiórska 2010]. Relatywnie słaby wzrost wydatków najzamożniejszych gospodarstw domowych rolników jest przypuszczalnie skutkiem „przyrostu kosztów produkcji, którego nie były w stanie zrównoważyć zwiększające się w tym okresie kwoty dopłat do działalności operacyjnej” [Informacja o sytuacji... 2011]. Efektem nieco większego wzrostu decyla dziewiątego niż pierwszego było pogłębienie się różnic pomiędzy 10% najuboższych i najzamożniejszych gospodarstw domowych rolników.

Należy zwrócić uwagę, że temu efektowi towarzyszył spadek wartości współczynnika Giniego z 0,31 do 0,29 – znacznie większy niż w przypadku ogółu polskich gospodarstw domowych⁵. Można przypuszczać, że odpowiada za to słabszy wzrost dochodów z produkcji rolnej w zamożniejszych gospodarstwach towarowych [Informacja o sytuacji... 2011]. Wartości współczynnika Giniego w gospodarstwach domowych rolników w obydwu badanych latach były niższe niż dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce, a także dla grup pracujących na własny rachunek, pracowników na stanowiskach nierobotniczych i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł, a wyższe w porównaniu z grupą emerytów, rencistów i pracowników na stanowiskach robotniczych. Stosunkowo niewielkie nierówności charakteryzujące wydatki gospodarstw domowych rolników można tłumaczyć niższą skłonnością do konsumpcji w zamożniejszym segmencie tej grupy. Zjawisko to w gospodarstwach domowych rolników amerykańskich opisuje Jones [2010]. Potwierdzenie jego występowania na gruncie polskim wymagałoby jednak dalszych badań.

⁵ Obliczenia współczynników Giniego zostały wykonane w programie R. GUS gospodarstwom o dochodzie ujemnym przypisuje wartość równą zero. W pracy przyjęto to samo rozwiązanie. Z obliczeń własnych wynika, że badanych latach zjawisko ujemnego dochodu wykazywało 7% gospodarstw domowych rolników i tylko 0,1% pozostałych gospodarstw.

Tabela 2. Dochody rozporządzone na osobę ekwiwalentną przypadające na osobę ekwiwalentną oraz współczynniki nierówności ich rozkładu w Polsce w latach 2005 i 2010 (w złotych, w cenach z 2010 r.)

Gospodarstwa domowe/ Household type	2005					2010						
	Średnia/ Mean [PLN]	Mediana/ Median [PLN]	D1 [PLN]	D9 [PLN]	D9/ D1	Gini	Średnia/ Mean [PLN]	Mediana/ Median [PLN]	D1 [PLN]	D9 [PLN]	D9/ D1	Gini
	Rolników/ Farmers	1215	942	199	2455	12,32	0,471	1769	1276	281	3521	12,54
Pracowników na stan. robotn./ Employees workers	1081	983	542	1684	3,11	0,253	1487	1370	782	2333	2,98	0,241
Pracowników na stan. nierobotn./ Employees non-workers	1880	1604	874	3110	3,56	0,302	2480	2131	1177	4018	3,41	0,288
Pracujących na własny rachunek/ Self-employed	1804	1465	687	3228	4,70	0,347	2378	1959	986	4048	4,11	0,329
Emerytów/ Retirees	1344	1236	725	2095	2,89	0,233	1638	1487	885	2535	2,87	0,242
Rencistów/ Pensioners	958	878	486	1492	3,07	0,243	1187	1080	600	1902	3,17	0,254
Utrzymujących się z niezarobk. źródeł/ Living on unearned sources	839	708	342	1419	4,15	0,331	1141	889	413	1892	4,58	0,421
Ogółem/Total	1331	1127	556	2267	4,08	0,319	1834	1553	792	3072	3,88	0,317

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych surowych danych indywidualnych budżetów gospodarstw domowych GUS za lata 2005, 2010
Source: own work based on micro data, from household budget survey conducted by GUS in 2005 and 2010

Ocena nierówności dochodowych oparta na dochodach rozporządzalnych

Dochody rozporządzalne gospodarstw domowych rolników stanowiły w 2005 r. 91% dochodów dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce, a w 2010 r. 96% (tab. 2). Ich realny wzrost wyniósł 46%, co w porównaniu z 38% dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce oznacza zmniejszenie dystansu do pozostałych grup społeczno-ekonomicznych. Można przypuszczać, że poprawa ta była efektem przyrostu wolumenu produkcji, wzrostu cen rolnych i przyrostem dotacji w badanych latach [Pocztą 2010].

Pierwszy decyl dochodów rozporządzalnych gospodarstw domowych rolników wyniósł w 2005 r. zaledwie 199 zł (w cenach stałych z 2010 r.), podczas gdy w pozostałych grupach społeczno-ekonomicznych był on kilkukrotnie wyższy. Dla porównania pierwszy decyl rozkładu wydatków gospodarstw domowych rolników w 2005 r. wyniósł 497 zł. Analizując szczegółowo gospodarstwa domowe rolników, które miały dochód poniżej pierwszego decyla stwierdzono, że średnie wydatki w tej grupie były wyższe niż dla ogółu gospodarstw domowych rolników⁶. Może to świadczyć o znacznym zaniżeniu pierwszego decyla w rozkładzie dochodów. W konsekwencji wskaźnik różnicowania decylowego D9/D1 osiągnął 12,5 podczas gdy dla ogółu polskich gospodarstw domowych wyniósł on jedynie 4,1 (dla porównania D9/D1 obliczony na podstawie wydatków – tylko 3,5). Współczynnik Giniego kształtował się na poziomie 0,47, podczas gdy dla ogółu gospodarstw domowych wyniósł 0,32 (na podstawie wydatków – 0,31). Podobne zjawisko

⁶ Zjawisko występowania zamożnych gospodarstw domowych rolników w dolnych segmentach rozkładu dochodów zauważono także w USA [Jones 2010].

można było zaobserwować w 2010 r. Zauważono, że zarówno dla ogółu gospodarstw domowych, jak i dla innych niż rolnicy grup społeczno-ekonomicznych, różnice pomiędzy wartościami D9/D1 lub współczynnika Giniego obliczonymi na podstawie wydatków i dochodów były niewielkie. Natomiast dla grupy rolników różnice te były znaczące. Potwierdza to zarówno zasadność stosowania przez GUS dochodów rozporządzalnych w skali całego kraju, jak i sformułowane wcześniej uwagi metodologiczne w przypadku gospodarstw domowych rolników. Na problemy te zwraca także uwagę Ulman [2008], który przy obliczaniu współczynnika Giniego dla gospodarstw domowych rolników pominął wszystkie wartości ujemne dochodów.

Podsumowanie

Badania nierówności dochodowych wykazały, że sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych rolników była gorsza od sytuacji ogółu gospodarstw domowych w Polsce w obu badanych latach. Wyższymi dochodami i wydatkami cechowały się grupy pracowników na stanowiskach nierobotniczych, pracujących na własny rachunek i emerytów, zaś niższymi – pracowników na stanowiskach robotniczych, rencistów i utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. W badanych latach dzięki wzrostowi produkcji, cen rolnych i dotacji tempo wzrostu dochodów gospodarstw domowych rolników było większe niż w pozostałych grupach społeczno-ekonomicznych, co pozwoliło zmniejszyć dystans do zamożniejszych grup gospodarstw domowych. Wzrostowi dochodów nie towarzyszył jednak podobny wzrost konsumpcji, gdyż stosunek poziomu wydatków gospodarstw domowych rolników do wydatków ogółu polskich gospodarstw pozostał stały. Można to tłumaczyć niższą skłonnością do konsumpcji w gospodarstwach, których dochody podlegają większej zmienności.

Współczynniki nierówności obliczone na podstawie wydatków w grupie gospodarstw domowych rolników w 2005 r. były niższe niż dla ogółu gospodarstw domowych w Polsce, przy czym w 2010 r. zaobserwowano nieznaczny ich spadek. Natomiast nierówności ustalone na podstawie dochodów w obu badanych latach były dużo wyższe niż dla ogółu gospodarstw. Zważywszy, że uzyskane na podstawie dochodów wartości współczynnika Giniego dla innych grup społeczno-ekonomicznych były zbliżone do wartości uzyskanych na podstawie wydatków, można przypuszczać, że te pierwsze nie odzwierciedlają rzeczywistego poziomu nierówności w grupie gospodarstw domowych rolników. Opierając analizę nierówności na wydatkach, należy jednak pamiętać, że gospodarstwa, które cechuje większa zmienność dochodu bieżącego mogą wykazywać niższą skłonność do konsumpcji. Stąd, w porównaniu z grupą gospodarstw o podobnym poziomie dochodu długookresowego i zbliżonym stopniu nierówności, ale o niższej zmienności krótkookresowej dochodów, wartości współczynników nierówności obliczone na podstawie wydatków mogą być zaniżone.

Literatura

- Atta-Darkua V., Barnard A. 2010: *Distributional effects of direct taxes and social transfers (cash benefits)*, [W:] *Income and Living Conditions in Europe*, Eurostat, Publications Office of the EU, Luxembourg, s. 360.
- Budżety Gospodarstw Domowych w 2005 r.* 2006: GUS, Warszawa.
- Budżety Gospodarstw Domowych w 2010 r.* 2011: GUS, Warszawa.
- Byłok F. 2004: *Nierówności w dochodach i wydatkach w gospodarstwach domowych jako bariera rozwoju społecznego w Polsce*, [W:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Aspekt międzynarodowy, sektorowy, regionalny i lokalny*, Wyd. UR, Rzeszów.
- Desai S.B. i in. 2010: *Human Development in India: Challenges for a Society in Transition*, Oxford University Press, New Delhi, s. 19-20.
- Friedman M. 1957: *A Theory of the Consumption Function*, Princeton University Press.
- Gini coefficient of equivalised disposable income.* 2013: www.epp.eurostat.ec.europa.eu, dostęp 26.02.2013.
- Informacja o sytuacji w rolnictwie.* 2011: MRiRW, Warszawa, www.minrol.gov.pl/pol/content/download/31042/172407/file/Sytuacja%20w%20rolnictwie_lipiec%202011.pdf, dostęp 01.05.2013.
- Jones C. 2010: *Farm Household Well-Being Comparing Consumption and Income-Based Measures*, USDA, Economic Research Report, No 9, Washington, D.C.

- Kot S.M. 2002: *Metodologiczne dylematy pomiaru, nierówności i dobrobytu. Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, Rzeszów.
- Metodologia badania budżetów gospodarstw domowych*. 2011: GUS, Warszawa.
- Panek T. 2011: *Ubóstwo, wykluczenie społeczne i nierówności, Teoria i praktyka pomiaru*, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Poczta W. 2010: *Sytuacja dochodowa gospodarstw rolnych w Polsce po akcesji do UE i jej determinanty jako przesłanka rozwoju rolnictwa*, Roczn. Nauk Roln., seria G, t. 97, z. 3.
- Podolec B. 2008: *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania sytuacji materialnej gospodarstw domowych*, [W:] *Statystyka społeczna – dokonania, szanse, perspektywy*, Biblioteka Wiadomości Statystycznych, t. 57, GUS, Warszawa.
- Rakowska J., Wojewódzka-Wiewiórska A. 2010: *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich w Polsce – stan i perspektywy powiązań funkcjonalnych*, Ekspertyza na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Sen A. 1997: *On Economic Inequality*, Clarendon Press, Oxford.
- Stanisławska J., Wysocki F. 2011: *Dochodowa elastyczność wydatków na artykuły żywnościowe gospodarstw domowych rolników według grup dochodowych*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XIII, z. 3.
- Ulman P. 2008: *Nierówności ekonomiczne w Polsce w 2005 roku: ujęcie obiektywne i subiektywne*, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy w kontekście spójności społeczno-ekonomicznej, z. 13, Rzeszów, s. 167-178.
- Zegar J.S. 2008: *Dochody w rolnictwie w okresie transformacji i integracji Europejskiej*, IERiGŻ, Warszawa.

Summary

The paper characterizes the inequalities in the distribution of expenditures and income of the households of farmers against the background of other socio-economic groups in Poland in the years 2005 and 2010. The calculations were based on raw micro data from the Household Budget Surveys conducted by Polish Central Statistical Office in 2005 and 2010 using classical measures of inequality including the Gini coefficient. The study showed that the estimation of inequality level depends on whether it is based on expenditures or income. In the former case it proved to be lower than the overall level for Poland, in the second – much higher.

Adres do korespondencji
mgr Andrzej Wołoszyn
Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu
Zakład Informatyki
ul. Królowej Jadwigi 29/37
61-871 Poznań
e-mail: woloszyn@awf.poznan.pl